

Un llegat de la cultura pirinenca: els jocs populars del Pallars

Oleguer Camerino Foguet i Marta Castañer Balcells

Dibuixos: Esteve Castañer

Resum

Després d'emmarcar els paràmetres en els que s'ha de moure l'estudi de la cultura popular, s'inicia l'explicació de totes les modalitats de bitlles trobades en el Pallars Sobirà i el Pallars Jussà (Lleida).

Aquesta recopilació ens porta vers l'anàlisi final de la configuració i estructura del tipus de societat en un intent interpretatiu. L'origen antic d'aquesta pràctica lúdica no resta mèrit a la revitalització que el poble sap i pot donar-li a una entitat socialitzant.

Resumen

Después de enmarcar los parámetros en los que se tiene que mover el estudio de la cultura popular, se inicia la explicación de todas las modalidades de "bitlles" encontradas en el Pallars Sobirà y el Pallars Jussà (Lleida).

Esta recopilación nos lleva hacia el análisis final de la configuración y estructura del tipo de sociedad en un intento interpretativo. El origen antiguo de esta práctica lúdica no quita mérito a la revitalización que el pueblo sabe y puede dar a una entidad socializante.

Introducció

Aquest any celebrem el centenari de la pujada de Mossèn Cinto Verdguer (Folgueroles 1845-Vallvidrera 1902) al cim més alt de Catalunya, la Pica d'Estats. El gran poeta romàntic català visità les comarques del Pallars en dos estius seguits (1882-1883) amb la intenció de recollir directament les dades que necessitava per enllestir el poema "Canigó".

Nosaltres, com seguint les petjades que la ruta de Mossèn Cinto ha deixat en els camins i pobles del Pirineu Lleidatà i amb el mateix esperit encoratjador, hem resseguit el curs del riu Noguera Pallaresa per entrar en contacte amb el caràcter i la tradició del poble pallarès mitjançant les costums i el joc popular.

Aquest primer article és un resum del recull de jocs que hem obtingut així com de les conclusions que se'n poden desprendre.

L'estudi de la cultura popular

Es pot accedir a la cultura popular per cada una de les seves manifesta-

cions: les rondalles, les cançons antigues, la dansa, el refranyer, les endevinalles, els contes populars, l'antiga saviesa dels proverbis i el joc lúdic popular.

Gràcies a l'activitat lúdica del joc popular, i sempre sense oblidar tots els altres aspectes que envolten la vida dels pagesos i ramaders, podem conèixer l'expressió del moviment i del comportament físic reglamentat de la població autòctona i muntanyenca d'aquestes contrades.

El joc popular és la saviesa lúdica, és l'última expressió que ens queda abans de la submissió a la cultura oficial que el règim va imposar, intentant anul·lar la nostra identitat col·lectiva com a poble.

El mateix Huizinga ha afirmat que el joc ens introdueix a la cultura, i que a través d'ell els homes arriben a entendre la peripècia cultural de la seva col·lectivitat. (Janer 1982).

Sabem que el valor d'aquest recull pot anar més enllà d'una simple recopilació monogràfica i que amb els jocs podem abordar qüestions que entrin més de ple amb la configuració i estructura del tipus de societat analitzada. Amb aquest intent al final de

l'article iniciem algunes reflexions que poden ser continuades per tots aquells apassionats en retrobar les pròpies arrels.

El joc de les bitlles

El joc de les bitlles era i és, el joc més conegut i estès de tot el Pirineu. El clima d'hivern, en aquestes contrades, no era certament el més propi per a jugar a bitlles; no obstant això, hi jugaven, i era durant aquesta estació quan en els moments de recolliment a les llars i a la vora del foc hom aprofitava per tallar les bitlles i el tascó amb fusta d'abets i de pi. Hi

jugaven durant tot l'hivern i a la primavera fins a Sant Joan, doncs les bitlles eren cremades durant la revetlla per tal de poder dedicar tot el temps a les feines i collites de l'herba i del blat.

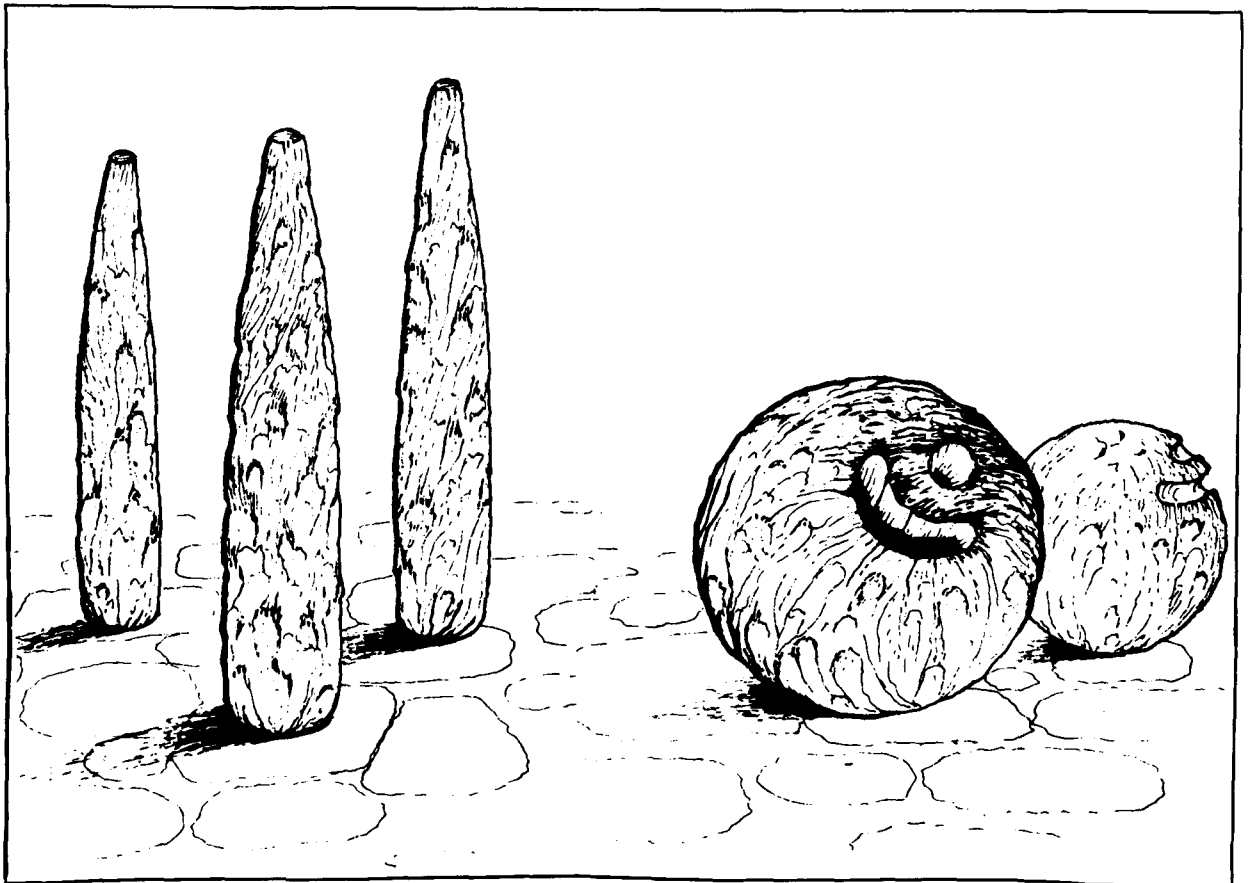
L'origen del joc de bitlles, segons suposicions de Borchardt, sembla germànic, però Aranzadi refuta aquesta suposició puix que ell creu que més aviat és d'origen cèltic o pre-cèltic, però segons Serra i Pagès, les bitlles ja eren objecte d'entreteniment de la quitxalleta de l'antic Nil o Egipte. 3.000 anys abans de J.C. D'altra banda, Capmany assegura que els infants grecs i romans ja hi jugaven. (Violant i Simorra 1938). Torna a ser actual gràcies a la tasca

divulgadora del Consell Comarcal de la Generalitat, que ha impulsat campionats.

1. Els elements i el terreny de joc

Les bitlles (Figura n.º 1) són tallades en fusta en forma d'ampolla, varien pel que fa a les mides segons les diverses zones. Normalment les bitlles tenen una alçada entre 40 i 50 cm i l'antallat de la fusta és realment rudimentari, i hom no les hi donava la forma típica d'ampolla coronada amb una bola, tipus de bitlla, aquest, molt més acurat i perfeccionat que

FIGURA N.º 1

hem trobat en els pobles més importants.

El truc (figura n.º 1) és l'element de llançament contra les bitlles, és un tac de fusta en forma ovalada, també tallats rudimentàriament, amb dos forats: l'un, rodó, per a posar-hi el dit gros; l'altre, rectangular, per sobre el rodó, per a posar-hi la resta dels dits. L'accepció general del truc o del 'curro', com és emprada per Violant i Simorra, passa a anomenar-se 'tascó', 'tacó', 'bitllet' en altres pobles juntament amb unes variacions de les seves mides.

La condició necessària i indispensable per a jugar a bitlles és de disposar d'un terreny de joc ben pla, sovint la plaça major, a fi i efecte que les bitlles es puguin asseure's-hi bé i el truc rodolés net.

En general es col·locaven nou bitlles formant un quadrat, anomenat 'bitller', disposades en tres rengleres separades un metre l'una de l'altra.

2. Desenvolupament i modalitats de llançament

Es formaven dos equips de entre 6 o 10 jugadors cadascun. A l'inici hom determinava l'ordre de tirada en funció de l'equip que aconsegueix menys punts, tirant les bitlles a terra, en el comput total d'una tirada per cada jugador. Aquesta petita eliminatòria determina quin dels dos equips a dur l'iniciativa en la jugada següent (elecció del lloc de tir, prioritat, etc.). Això se'n diu "manar el joc". (Figura n.º 2.)

Després d'aquest preàmbul comença realment la partida i l'equip que porta el joc, amb menys avantatge decideix el lloc de llançament, fent-lo en segon lloc. En cada moment 'mana' el que va portant la puntuació menys alta del còmput total que l'anotador indica. D'aquesta manera en el desenvolupament del joc, el lloc des d'on tots els jugadors llancen no es sempre el mateix.

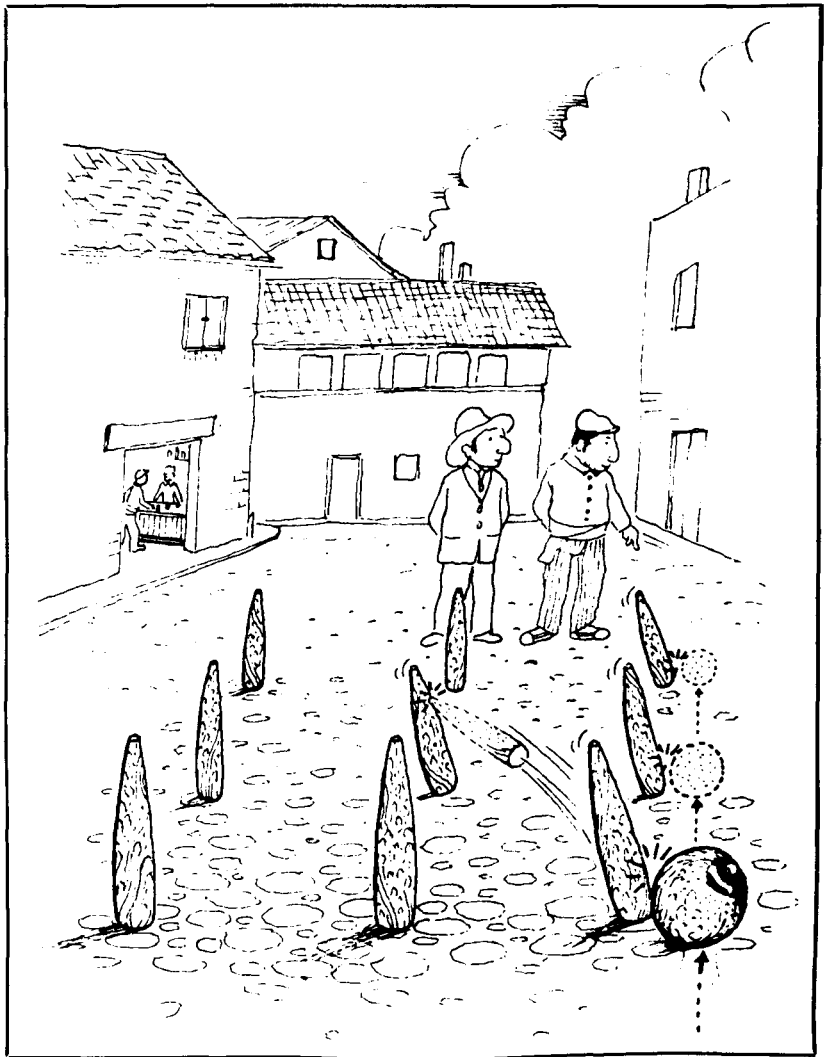

FIGURA N.º 2

La partida acaba quan un dels equips aconsegueix 48 punts (equivalia a haver abatut 48 bitlles); ultrapassar aquesta xifra està penat amb un retrocés en el recompte total de punts fins als 25.

L'elecció del lloc de tir es total-

ment lliure i pot fer-se tant des d'un forat, un carrer estret, darrera un arbre o, àdhuc, des dels llocs més difícils o estrambòtics, segons la configuració del terreny i dels elements que rodegen la zona, així com dels interessos dels qui manen en cada jugada.

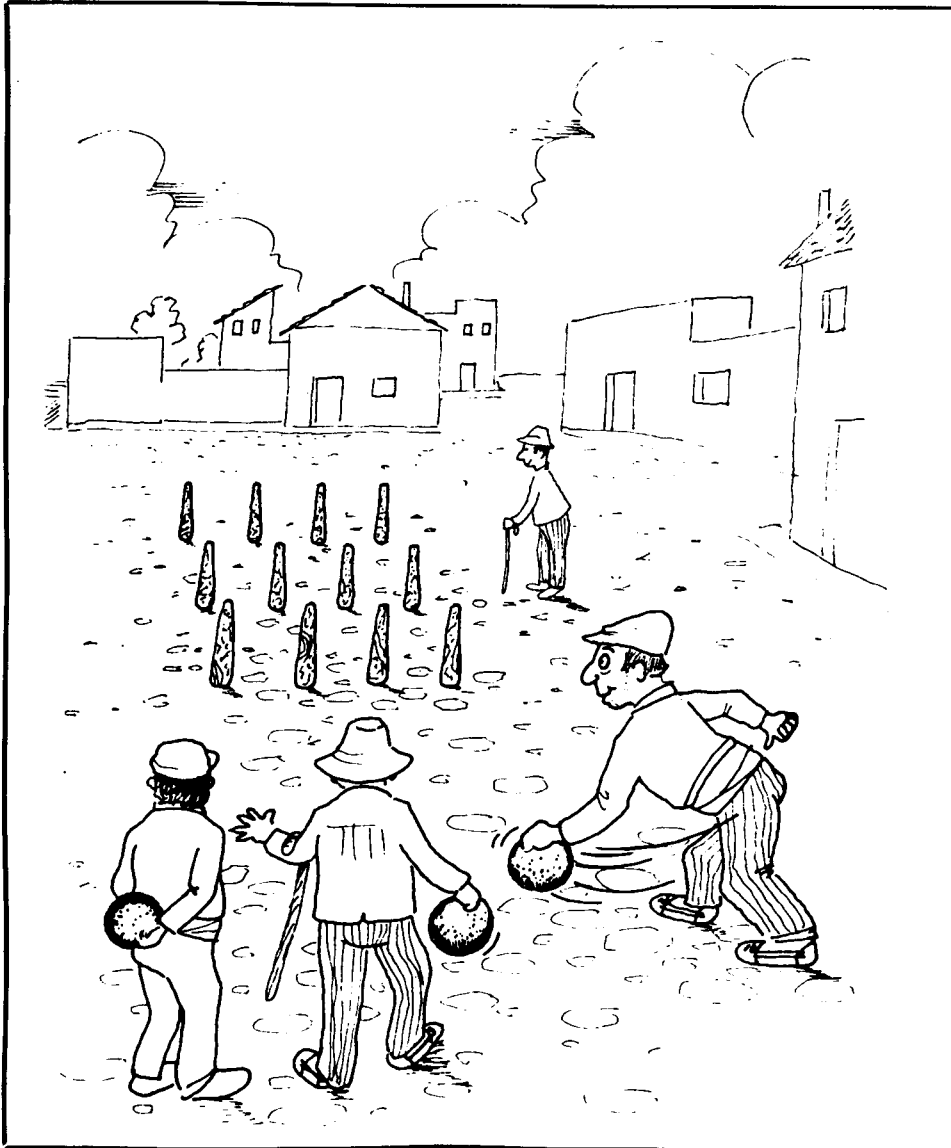

FIGURA N.º 3

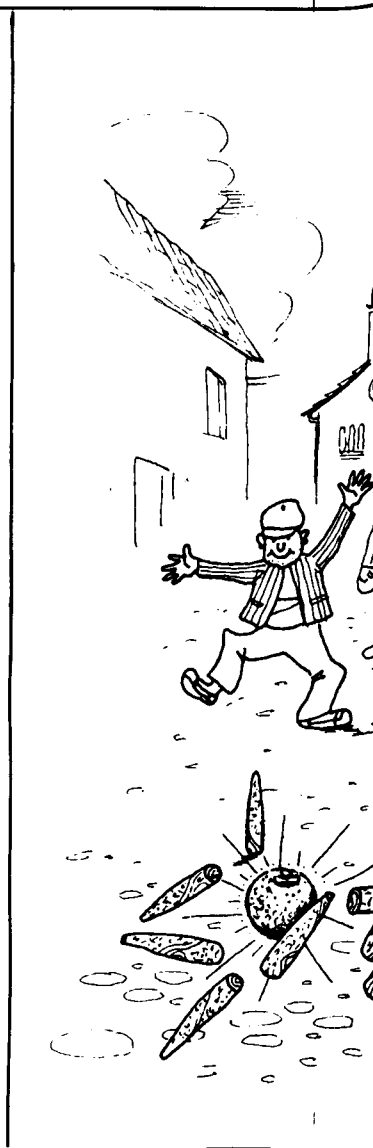

FIGURA N.º 4

3. Altres variants

Existeixen moltes modalitats que s'aparten una mica de la normativa general del joc de bitlles que acabem d'esmentar. Tenim constància que en alguns indrets del Pallars Sobirà hom jugava també amb 8 o 12 bitlles, disposades en dues o tres rengleres de quatre bitlles respectivament (Fi-

gura n.º 3). Seguidament intentem sistematitzar-les.

—**Deixar-ne una dempeus:** La disposició de les bitlles era qualsevol de les utilitzades segons si es tractava de 8 a 10 bitlles totals. La finalitat essencial d'aquesta variant consistia en que guanyava qui deixava la darrera bitlla per tirar; és a dir, que qui es

dempeus quant tirava ultim perdia (Figura n.º 4).

—**Bitller de sis:** En entrar de ple a la Vall de Cardós, a mesura que pujem cap al nord hem trobat que les distàncies de tir eren més grans en relació a les descrites anteriorment. En aquest cas l'única finalitat consistia en intentar abatre el major nombre possible d'una sola tirada. Hom en

FIGURA N.º 5

deia, d'això, 'fer cul', tirar-les totes (Figura n.º 5).

Amb un intent comparatiu exposem la modalitat de la Vall d'Aran.

—Les 'quitlles' araneses:

També en aquest joc se'ns ha fet palès l'aïllament de la Vall d'Aran respecte als veïns catalans i amb una

influència més francesa. A certs indrets hom disposava de bitlles o 'quitlles' de gairebé un metre d'alçada a una distància de dos metres (Figura n.º 6).

Les "quitlles" es disposaven formant un cercle, al mig del qual es col·locava la 'reina' o 'l'ou'. Guanyava qui tombava la 'reina' o bé qui la treia fora del 'bitller'.

L'interès sociabilitzant del joc de les bitlles

L'estat actual dels nostres coneixements, que han sortit del recull directe d'informació i de la poca bibliografia existent sobre el tema, ens deixen solament entrar en el

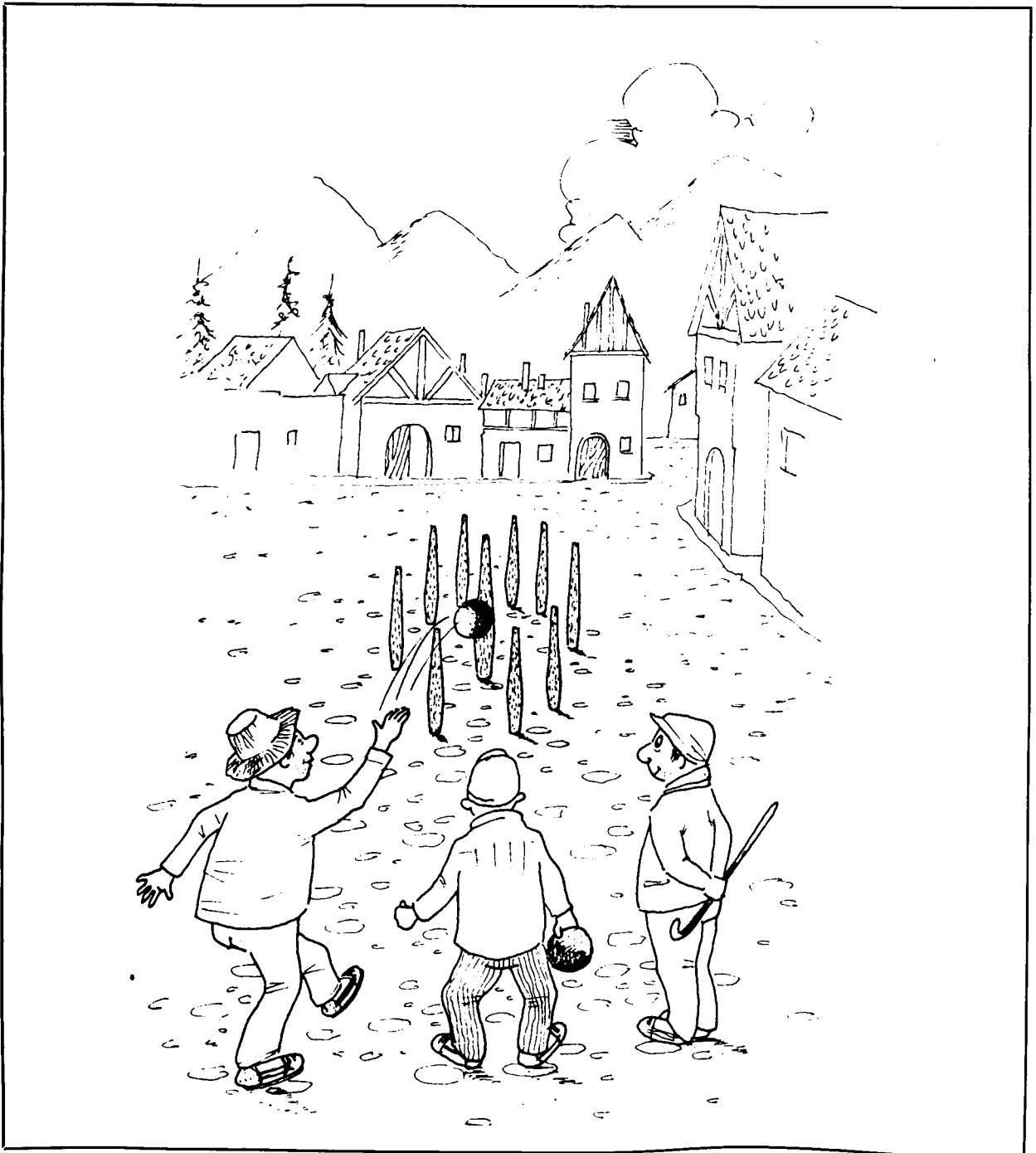

FIGURA N.º 6

terreny de les hipòtesis i de les deduccions personals.

El joc de les bitles era un element sociabilitzador i regulador de les petites col·lectivitats del Pallars esteses tant pel pla com per la zona més mun-

tanyosa.

La gran quantitat de variants, demostra el caràcter autònom de les activitats lúdiques que entren en relació amb la pròpia configuració i identitat de la zona.

La impossibilitat de participació del sexe femení, demostra la segregació dels sexes i la preponderància de l'home en les manifestacions de força en una societat rural completament jerarquitzada.

Referències

Janer Manila, G. *Cultura popular i ecologia del llenguatge*. Barcelona: CEAC, 1982.

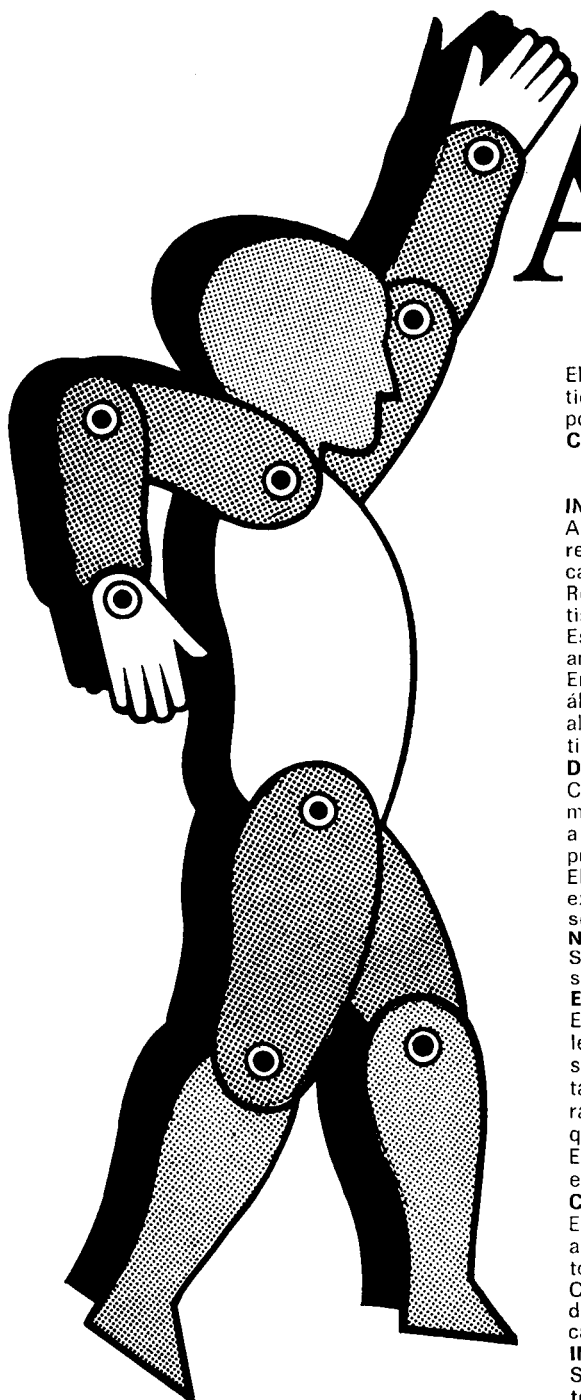
Violant i Simorra, R. *Jocs populars de la fadrinalla pallaresa*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, 1938.

Grup: Escudella 2. *Etnologia pallaresa, Homenatge a Ramón Violant i Simorra*. La Pobla de Segur: ESCU-DELLA 2, 1981.

Farràs, F. Notes per a la història moderna i contemporània del Pallars. *Escudella*, 1978, 8 i 9, 30 a 43.

Mir, J. Evolució demogràfica del Pallars. *Escudella* 1978, 8 i 9, 44 a 49.

Rella i Foro, F. El joc de les bitlles a la Vall d'Àneu. *Lo Raier*, 1983, n.º 10. Pag. 19.

ACTOL®

El ACTOL (Acido Niflúmico) tiene unas pronunciadas características antirreumáticas, antiflogísticas y analgésicas. ACTOL no posee acción antiinfecciosa ni tampoco hormonal.

COMPOSICION CUANTITATIVA

Acido Niflúmico	250 mg
Excipiente c.s.p.	1 cápsula

INDICACIONES

Afecciones reumáticas y reumatoides, por ej. poliartritis, artritis reumatoide, osteoartritis, coxartrosis, espondilitis y gota artrítica aguda.

Reumatismo de partes blandas, por ej. bursitis, tendinitis, sinovitis, periartritis escapulo-humeral, ciática, lumbago.

Estados flogísticos y edemas, por ej. distorsiones, contusiones, anexitis, tromboflebitis y postquirúrgico en otorrinolaringología. En Odontología, por ej. en todos los síndromes inflamatorios y álgicos dentarios, tales como: después de extracciones dentarias, alveolitis, abscesos, flemones, gingivitis, estomatitis, periodontitis.

DOSIFICACION

Como dosis normal se considera 1 cápsula 3 veces al día (750 mg), sólo en casos de excepción podrá aumentar esta dosis a 4 cápsulas al día. Después de haberse iniciado la mejoría, se puede, en muchos casos, reducir la dosis a 2 cápsulas al día. El efecto del ACTOL se inicia rápidamente. En estados crónicos existentes desde largo tiempo (por ej. reumatismo articular) se intensifica más el efecto dentro de las 2-3 primeras semanas.

NORMAS NECESARIAS PARA SU CORRECTA ADMINISTRACION

Se aconseja no tomar las cápsulas de ACTOL en ayunas, sino sólo durante las comidas.

EFFECTOS SECUNDARIOS

Excepcionalmente pueden presentarse molestias gastrointestinales, generalmente de tipo ligero y pasajero en pacientes hipersensibles. Dicho efecto sobre el tracto gastrointestinal, puede evitarse perfectamente, mediante la correcta toma de las cápsulas durante las comidas. Pacientes que sean gastrosensibles, es mejor que tomen el ACTOL durante las comidas con un vaso de leche. En pacientes con una anamnesis de úlcera hay que llevar a cabo el tratamiento bajo control médico.

CONTRAINDICACIONES

El ACTOL está contraindicado en pacientes que presentan una alergia conocida al ácido niflúmico, así como en pacientes afectados de úlcera gastroduodenal.

Como actualmente las experiencias en el embarazo son todavía limitadas, conviene no administrar, de momento, el medicamento durante el mismo.

INCOMPATIBILIDADES

Si el ACTOL se administra simultáneamente con un anticoagulante, entonces hay que determinar, al iniciar el tratamiento, los valores Quick y controlarlos con regularidad.

PRESENTACION y P.V.P.

Envase con 30 cápsulas. **431'— ptas.**

CHEMISCHE FABRIK VON HEYDEN GmbH - MUNICH (ALEMANIA)
En España: MEDICAMENTOS Y PRODUCTOS QUIMICOS, S. A. - Apartado, 488- Barcelona